

A millennium zajos ünnepeit csend követte, vihart megelőző baljóslatú csönd. A dualizmus válsága egyre mélyült, s ez érezte hatását a magyar munkásmozgalomban is.

Budafokon és környékén, vagyis a mai XXII. kerületben már a 14. században tért hódított a szőlőművelés. A 19. századra az itteni lakosság fele szőlőtermesztéssel, borkezeléssel, -szállítással, -eladással foglalkozott. A század végén pusztító filoxéra rettenetes természeti csapás volt. Pusztává változtatta a szép szőlőskerteket Budán és az ország más vidékein is. Munkás évtizedek gyümölcse vált semmivé máról holnapra. Ám az élet ment tovább, és a szegények új munkalehetőséget kerestek: tömegével mentek Budafokról és Nagytétényből a főváros ipari üzemibe, A helybeli gyárak így olcsó munkaerőhöz jutottak. Ebben az időben vált a kerület lakosságának tekintélyes része ipari munkássá. A századfordulón a felnőtt lakosság 40%-a, 1910-ben 60%-a dolgozott az iparban. Vagyis gyorsan fejlődött az ipar, és úrrá szerűen nőtt az ipari munkások száma. A társadalmi fejlődés következő szükségszerű lépcsőfoka: a munkások érdekvédelmi és kulturális szervezeteinek a megalakulása. A gyors ipari fejlődés ehhez már a 19. század végén megadta az alapot kerületünkben is.

Először Nagytétényben alakult meg Tétényi Önszegélyző Egylet néven 1892-ben a takarékgyűjtő szövetkezet. Két évvel később a promontoriak is követék a tétényiek példáját.

Az önszegélyező egyletek mai értelemben takarékszövetkezetek voltak. A szövetkezeti tagok a heti befizetés ellenében, ha kölcsönre volt szükségük, biztosíték mellett meghatározott kamatra megkapták a kívánt összeget. Szövetkezeti tag csak az lehetett, aki betöltötte a tizennyolcadik életévét. Heti 20 krajcárt kellett befizetnie a tagnak, mely után 5—6% kamat járt. A kölcsönt 7%-os kamatra vehette föl. Hatheti kimaradás esetén a tag minden jogát elvesztette.

Ezek a szövetkezetek öt—tíz évre alakultak, tehát nem hosszú időre. Az alapítási idő lejártá után kifizették a tőkét és a kamatot, majd újraalakultak. A szövetkezet ügyeit a közgyűlés által megválasztott igazgatóság intézte. A tétényi szövetkezet első, öttagú igazgatóságából, sajnos, csak négynek a nevét ismerjük: Schwonauer József, König György, Bauer Lipót és Gron János nevét. Az alapító tagok száma 23, viszont 1914-ben már 1200 tagja van a szövetkezetnek.

A szocialista eszmék terjesztését leginkább a kádárok segítették, kik közül igen sokan jártak külföldön, Németországban, Belgiumban Franciaországban, Európa bortermő vidékein. Itt nemcsak szakmai tudásukat bővítették, hanem munkásmozgalmi tapasztalatokat is szereztek. A budafoki pincemunkásokkal együtt a helyi munkásszervezetek közül az övék volt a legerősebb: önképzőkörüket már 1894-ben megalapították. A Kádár-munkások Szervezete jelentős szerepet játszott az országos mozgalomban is.

Munkásmegmozdulások a XXII. kerületben

(1900—1918)

1918. június 23-án Albertfalva, Budafok és Nagytétény üzemei beszüntették a munkát...

Jellemző adat: a községben csak olyan kádár vállalatok munkát, aki szervezett munkás volt.

A 20. század elején egymás után alakultak a többi szervezetek is. 1901-ben kezdte meg működését Budafokon a Földmunkások Önképzőköre, 1902-ben az Építőmunkások Budafoki Vasas Csoportja. 1903. szeptember 6-án a Kálvária utca és a Péter-Pál utca sarkán álló Ábel-féle vendéglőben megalakult az Építőmunkások Helyi Szervezete Hochbaum Antal kőműves elnökletével. 1905-ben jött létre a Nagytétényi Fogasztási Szövetkezet.

A munkásság azonban nemcsak önképzőkörök, szövetkezetek útján pró-

bálta megváltoztatni nehéz életfeltételeit, hanem sztrájkokat, bérharcokat is indított. A munkásmozgalom fejlődését bizonyítja, hogy ezek a sztrájkok rendszerint minden szakmára, az egész településre kiterjedtek, általános jellegűvé váltak, és az osztályharcban egyre nagyobb hangsúlyt kaptak a politikai követelések. Az alábbiakban rövid, nem teljességre törő áttekintést próbálunk adni ezekről a megmozdulásokról.

1904. április 19-én csendőrök őrítették Budafokon a pályatestet, a hatalmas vasutassztrájk szinte jeladás volt az egész ország munkásai, így a budafokiak számára is. Az általános és titkos választójogért folytatott harc keretében 1905. szeptember 15-én a főváros

környékén levő üzemekből több mint 25 ezer tüntető vonult be a városba. Budafokról és Albertfalváról 1600 dolgozó vett részt a tüntetésen.

Igen mozgalmas volt az 1906-os esztendő. 1906. augusztus 29-én délután 3 órakor állt le a munka az UNIO Gyufagyár budafoki telepén. 180 dolgozó követelt jobb nyersanyagot és magasabb bért. A sztrájk 18 nap után a munkások részleges győzelmével ért véget: 20 fillérrel emelték a napi béréket, és az egyéb követelések egy részét is teljesítették.

Ebben az évben sztrájkoltak a földmunkások is. A forró hangulatú május 1-i felvonulást az építőmunkások szervezték, a tüntetéssel párosult felvonulás után népgyűlést tartottak, melyen

Az Ábel-féle vendéglő

többek között Bokányi Dezső is beszélt. A további gyűlések és sztrájkok szervezéséből különösen Lietsch Ernő és Hellinger Ferenc vette ki a részét. 1906-ban alakult meg a Budafoki Munkásdalkör.

A budafoki jegyző 1907. január 14-én kelt levelében, melyet a főszolgabíróhoz írt, mintegy összegezi az előző év eseményeit. Megtudjuk, hogy 1906-ban Budafokon kilenc esetben volt sztrájk. A kőműves- és kádársegédek, a pincemunkások és a napszámosok két ízben sztrájkoltak, de beszüntették a munkát a gyufagyáriak, a pezsgőgyáriak, a sóborszeszgyárban dolgozók és a villamosvasúti munkások is. Öt alka-